

Vergi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması¹

Mehmet ÖKSÜZ (<https://orcid.org/0000-0002-3298-0280>), Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye; moksuz@comu.edu.tr

İbrahim Ali Cem DOĞAN (<https://orcid.org/0009-0004-6214-017X>), Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye; cemdoganas@gmail.com

Developing A Tax Literacy Scale: Validity and Reliability Study²

Abstract

The phenomenon of tax literacy is based on individuals knowing the basic features of tax, understanding tax laws and being able to evaluate tax risks independently. In this context, the study aims to develop a tax literacy scale that includes only the basic features of the tax literacy phenomenon, is practical to apply, and has proven validity and reliability. For this purpose, the scale's content validity was ensured by obtaining expert opinions, and the construct validity was ensured by using Exploratory Factor Analysis. As a result of the analyses, a tax literacy scale consisting of 14 items with three factors was created, and a confirmatory factor analysis was also used to confirm this scale.

Keywords : Tax Literacy, Scale Development, Validity and Reliability.

JEL Classification Codes : H20, K34.

Öz

Vergi okuryazarlığı olgusu temelde bireylerin verginin temel özelliklerini bilmesine, vergi kanunlarını anlamasına ve vergi risklerini bağımsız olarak değerlendirebilmesine dayanmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, vergi okuryazarlığı olgusunun yalnızca temel özelliklerini içeren, uygulanması pratik, geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış bir vergi okuryazarlığı ölçeği geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda uzman görüşleri alınarak ölçeğin kapsam geçerliği, Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılarak da yapı geçerliği sağlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda 3 faktörlü 14 maddeden oluşan bir vergi okuryazarlığı ölçeği oluşturulmuş ve bu ölçek aynı zamanda Doğrulayıcı Faktör Analizi ile de doğrulanmıştır.

Anahtar Sözcükler : Vergi Okuryazarlığı, Ölçek Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik.

¹ Bu çalışma Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 2209-A Programı kapsamına desteklenmiştir. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimizi sunarız.

² This study was supported by the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) under the 2209-A Program. The authors thank TUBITAK for their support.

1. Giriş

Vergiler, kamu gelirleri içerisinde en büyük paya sahip olduğundan devletin en önemli gelir kalemlerinin başında yer almakta, bu gelirlerde yaşanacak aksaklıklar ise devlet bütçesini doğrudan etkilemektedir. Vergiler bu derece önemli olduğundan, vatandaşların vergisel yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmesi istenilen bir durumdur. Ancak vergiler, bireylerin satın alma gücünün karşılıksız olarak devlete transfer edilmesi olduğundan bir külfet olarak görülür ve çoğu mükellef vergileri ödeme konusunda isteksiz davranır. Buna karşın, devletin kamusal mal ve hizmetleri sunabilmesinin yanı sıra diğer görev ve sorumluluklarını da yerine getirebilmesi için vergilerin tam ve zamanında toplanması, yani mükelleflerin vergiye uyumlu davranış göstermesi son derece önemlidir. Ayrıca, günümüzde devlet anlayışında yaşanan değişime paralel olarak kamu hizmetleri de farklılaşmakta ve bu durum kamu harcamalarının artışına neden olmaktadır. Bu artış, ister gelişmiş isterse de gelişmekte olan ülke konumunda olsun tüm toplumlar için vergilerin toplanmasını daha da önemli hale getirmektedir. Son dönemlerde vergi gelirlerinin gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) içindeki payının Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinde ortalama %34 dolaylarında olması vergi gelirlerinin önemini göstermektedir. Danimarka, Fransa, Avusturya ve İtalya gibi gelişmiş ülkelerde vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı yaklaşık %45 seviyelerindeyken; Türkiye’de ise yaklaşık %23 seviyelerindedir (OECD, 2023). Tahsil edilen vergi gelirleri ile tam uyum altında tahsil edilebilecek vergi gelirleri arasındaki farkı ifade eden “vergi açığının” Türkiye’de yüksek olması bu durumun başlıca nedeni olarak gösterilebilir. Taş ve İpek (2023: 539) vergi açığının GSYH içindeki payının OECD ülkelerinde ortalama %8 seviyelerinde olduğunu, Türkiye’de ise bu oranın %13 seviyelerinde bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu durum vergiye tam uyumun sağlanması konusunda Türkiye’nin geride kalan ülkelerden birisi konumunda bulunduğunun açık bir göstergesidir.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) tarafından hazırlanan ve 2024-2028 dönemini kapsayan On İkinci Kalkınma Planında vergiye gönüllü uyumun artırılabilmesine yönelik politika ve tedbirlere yer verildiği görülmektedir. Bu kapsamda, vergi hizmetleri geliştirilerek ve vergi kanunlarında sade ve kolay uygulanabilir bir yapı oluşturularak vergiye gönüllü uyumun artırılması hedeflenmiştir (SBB, 2023: 74-75). Bununla birlikte, Nichita vd. (2019: 417) ile Çetin-Gerger vd. (2019: 57)’nin de belirttiği gibi vergi uyumunun sağlanabilmesi için önemli faktörlerden birisi vergi okuryazarlığıdır. Çünkü insanlar bilmediği şeylerden korkarlar ve onlara uyumsuz davranış gösterirler (Kayaoğlu, 2018: 164). Bu kapsamda, vergi okuryazarlığının artırılmasının vergi uyumuna ve ülkenin vergi gelirlerine olumlu katkı sağlayacağı söylenebilmektedir.

Vergi okuryazarlığı düzeyinin iyileştirilmesi yalnızca kamu gelirlerinin artırılması açısından değil, aynı zamanda bireylerin elde edebileceği kazanımlarla da ilgilidir. Naitili vd. (2022: 420) tarafından yapılan çalışmada COVID19 pandemisi döneminde Endonezya’da hükümetin mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik birçok teşvik fırsatı sunduğu, ancak vergi okuryazarlık düzeyi düşük olanların bu teşviklerden optimal bir şekilde yararlanamadıkları ortaya konulmuştur.

Görülebileceği gibi vergi okuryazarlık düzeyinin düşük olması devlet bütçesini, maliye politikasının etkinliğini ve bireylerin bütçesini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, bireylerin vergi okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi ve eksikliklerin tespit edilerek vergi okuryazarlık düzeyinin artırılması için vergi idaresinin, üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının üretecekleri politikalarla daha fazla çaba harcaması gereği açıktır. On İkinci Kalkınma Planında da vergi okuryazarlığını kapsayan bir kavram olan finansal okuryazarlığa büyük önem verildiği görülmektedir. Planda yurtiçi tasarrufların artırılması (SBB, 2023: 61-62), mali piyasaların etkinleştirilmesi (SBB, 2023: 69), girişimciliğin geliştirilmesi (SBB, 2023: 122), eğitimde yetkinliğin artırılması (SBB, 2023: 152), çocukların becerilerinin güçlendirilmesi (SBB, 2023: 177) ve yaşlıların yetkinliklerinin artırılması (SBB, 2023: 196) amacıyla finansal okuryazarlık alanında politikalar belirlenmiştir.

Hükümet politikaları çeşitli ihtiyaçların görülmesi amacıyla oluşturulmaktadır. Dolayısıyla bu politikaların başarıları/başarısızlıkları ihtiyacı ne ölçüde gördükleriyle ilgilidir. Bu bağlamda, bireylerin vergi okuryazarlığı düzeyinin tespit edilebilmesi için geçerliği ve güvenirliliği kanıtlanmış bir vergi okuryazarlığı ölçeğinin geliştirilmesi bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Türkçe literatüre bakıldığında, vergi okuryazarlık düzeyini ölçmeye çalışan araştırmaların bir kısmında geçerlik çalışmalarının yürütülmediği, bir kısmında ise vergi okuryazarlığın amaç değil araç olarak kullanılarak farklı faktörler içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda, vergi okuryazarlığı kavramını yalnızca temel unsurlarıyla ele alıp, uygulanması pratik bir ölçeğin oluşturulmasının literatüre katkı sağlayabileceği motivasyonu bir vergi okuryazarlığı ölçeği geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın izleyen kısımlarında ilk olarak vergi okuryazarlığı kavramı ele alınmış, ikinci olarak da Türkçe literatürde vergi okuryazarlığı düzeyini ölçmeye çalışan bazı araştırmalara yer verilmiştir. Daha sonrasında ise araştırmanın yöntemi tanıtılmış ve bulguları ortaya konulmuştur.

2. Vergi Okuryazarlığı

Okuryazarlık becerileri bireylerin sosyal, ekonomik ve siyasal hayatta etkin bir şekilde yer almalarını sağlar. Gelişmiş okuryazarlık becerilerine sahip bireyler bilgiye daha kolay erişebilir, çeşitli kaynaklar kullanarak bilgiyi analiz edebilir ve kritik bir bakış açısıyla eleştirel düşünebilirler. Bu nedenle, okuryazarlık sadece bireylerin kişisel gelişimi için değil, aynı zamanda toplumun genel refahı için de kritik bir öneme sahiptir. Günümüzde okuryazarlık, yeni terimlerle birleştirilerek anlam sahası genişletilmektedir (Kurudayıoğlu & Tüzel, 2010: 284). Bu terimlerden birisini de vergi oluşturmaktadır.

Vergi okuryazarlığı, son dönemlerde önemli gelişim gösteren genç ve popüler bir alan olduğundan (Bakırtaş & Atılğan-Yaşa, 2020: 742), literatürde vergi okuryazarlığının tanımının birbirinden farklı şekillerde yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Latiff vd. (2005: 2) okuryazarlık kavramını esas alarak vergi okuryazarlığını basit bir şekilde, vergilendirme konularını yeterli düzeyde okuma, yazma ve anlama becerisine sahip olmak şeklinde

tanımlarken; Kamaluddin ve Madi (2005: 72) ile Madi vd. (2010: 219) işlevsel okuryazarlık perspektifinden, vergi okuryazarlığını vergi beyannamesini doldurabilme ve vergisel yükümlülüklerini bağımsız olarak hesaplayabilme becerisi olarak; Bhushan ve Medury (2013: 76) hem bilişsel hem de işlevsel okuryazarlık perspektifinden, bireylerin kişisel vergilendirmeye ilgili konuları bilmesi ve bu konuları etkin bir şekilde yönetebilmesi (vergi yükümlülüklerini hesaplamak ve vergi beyannamelerini doldurmak gibi) yeteneği olarak; Bakar-Türegün vd. (2022: 228)'de Bhushan ve Medury (2013) ile aynı perspektiften, bireylerin vergi hakkında bilgiye ve pozitif algıya sahip olarak yükümlülüklerini yerine getirmesi şeklinde; Gerçek vd. (2022: 217) ise bilişsel, duyuşsal ve işlevsel perspektiften, bireylerin vergiyle ilgili kavramları bilmesi, vergiye ilişkin kanunları anlayarak yükümlülüklerini yerine getirmesi ve olası vergi risklerini bağımsız bir şekilde değerlendirebilmesi şeklinde ifade etmişlerdir. Buradaki vergi riskleri ile yalnızca vergi uygulamaları nedeniyle mali zarara uğranması durumu değil, aynı zamanda mükelleflerin vergisel avantajlardan yararlanamaması durumu da ifade edilmektedir.

Yukarıda yer alan tanımlar dikkate alındığında, vergi raporlarını anlayabilen, çeşitli vergi hesaplamaları yapabilen ve vergi risklerinden haberdar olan bireyler vergi okuryazarı olarak nitelendirilebilir (Cvrlje, 2015: 158). Buradan hareketle temel anlamda vergi okuryazarlığı kavramının temel unsurlarının (1) verginin temel özelliklerini bilme, (2) vergi kanunlarını anlama ve (3) vergi risklerini değerlendirebilme olduğu söylenebilmektedir.

Vergi okuryazarlığı, daha iyi bir ekonomik yaşam açısından önemlidir (Bahramov, 2023: 14). Çünkü, vergi okuryazarlık düzeyinin artırılması hem bireylerin kişisel bütçesi açısından hem de devlet bütçesi açısından önem taşımaktadır. Bilindiği gibi vergiler harcanabilir geliri doğrudan etkilediğinden, bireylerin harcamalarını ve tasarruflarını yönetebilmeleri için vergisel yükümlülükler konusunda yeterince bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ayrıca, kişisel bütçelerini korumak ve güvence altına alabilmek için de olası vergi riskleri konusunda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Devlet bütçesi açısından bakıldığında ise bireylerin vergi okuryazarlık düzeyinin artmasının devletin vergi gelirlerinde de artış sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, vergi gelirlerinin düşük olmasına neden olan vergi ahlakının ve vergi uyumunun istenilen düzeyde olmaması sorunları, vergi okuryazarlık düzeyinin artırılmasıyla azaltılabilir (Yılar & Akdağ, 2017: 365-367). İlave, vergi okuryazarlık düzeyinin artırılması bireylerin devlete olan güvenini de olumlu yönde etkileyebilmektedir (Kirchler et al., 2008: 217).

3. Vergi Okuryazarlığının Ölçülmesi Çalışmaları

Vergi okuryazarlığı alanı son dönemlerde popüler hale gelen, gelişime açık bir alandır. Bu bağlamda, özellikle Türkçe literatürde vergi okuryazarlığının ölçülmesine yönelik sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Vergi okuryazarlığı alanındaki bazı araştırmalar faktör analizi (geçerlik analizi) yapan ve yapmayan şeklinde gruplandırılarak aşağıda özetlenmiştir. İlk olarak faktör analizi yapılmamış olan çalışmalara yer verilmiştir.

Yardımcıoğlu vd. (2014) Kahramanmaraş'ta yaptıkları çalışmada, vatandaşların vergi okuryazarlık ile vergisel farkındalık düzeylerini ölçmeye ve bu düzeyin vatandaşların demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırmacılar, vergi okuryazarlığı ile ilgili ifadelerin aritmetik ortalamasını alarak ulaştıkları sonuçlara göre vatandaşların yüzeysel anlamda vergi okuryazarı oldukları, ancak detay konularda yetersiz oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Teyyare (2018), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde Maliye bölümünde öğrenim gören öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyini ve bu düzeyin öğrencilerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmeye çalışmıştır. Toplam 23 ifadeden oluşan anket formu yardımıyla öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyinin tespit edildiği çalışmada, ifadelerin aritmetik ortalamaları alınarak, öğrencilerin vergi okuryazarlık durumunun iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Bakırtaş ve Atılgan-Yaşa (2020) Manisa'nın Salihli ilçesi özelinde yaptıkları çalışmalarında, Salihli Belediyesi çalışanlarının vergi okuryazarlık düzeylerini ölçmeyi amaçlamışlardır. Toplam 23 ifadeden oluşan anket formu yardımıyla belediye çalışanlarının vergi okuryazarlık düzeyinin tespit edildiği çalışmada, ifadelerin aritmetik ortalamaları alınarak, personellerin vergi okuryazarlık konusunda bilgi sahibi oldukları görülmüştür.

Sandalcı (2020), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeylerini ölçerek, bazı vergi derslerini alan öğrencilerle almamış olan öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Türk Vergi Sistemi, Mali Yargı Hukuku, Vergi Uygulamaları, Vergi Ceza Hukuku ile Vergi Hukuku derslerinin konularından oluşan 33 soru ile öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyinin ölçüldüğü araştırmada, vergi dersi alan öğrencilerin diğerlerine göre vergi okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Buraya kadar incelenen çalışmalarda, anket formundaki vergi okuryazarlığıyla ilgili ifadelerin istenilen olguyu ölçüp ölçmediğinin faktör analizi yardımıyla geçerlik çalışması yapılmadığı görülmüştür. Buna karşın, aşağıda yer alan çalışmalarda ise geçerliğe yönelik analizler yapılmıştır.

Atabay vd. (2018) Balıkesir'de yaptıkları araştırmalarında, gerçek usulde vergilendirilen küçük ölçekli işletme sahiplerinin vergi okuryazarlığı düzeyinin hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmışlardır. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) kullanarak geliştirdikleri vergi okuryazarlığı ölçeğinin toplam 4 faktörden ve 23 maddeden oluştuğu, belirlenen bu faktörlerin açıkladığı toplam varyans oranının %44,919'da kaldığı görülmüştür. Ayrıca, oluşturulan yapı Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ile doğrulanmaya çalışılırken madde sayısı 23'ten 14'e düşürülmüştür. Çalışmada gerçek usulde vergilendirilen küçük ölçekli işletme sahiplerinin vergi okuryazarlık düzeyi hakkında bilgi verilmemiş, yalnızca vergi okuryazarlığın faktörlerinden

birisi olan gelir vergisi faktörünün algılanan kalite üzerinde negatif ve anlamlı etkisi olduğu belirtilmiştir.

Bakar-Türegün vd. (2021) tarafından Türkiye’de 41 üniversitede vergi dersi alan öğrenciler özelinde gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye’de üniversite öğrencilerinin vergi okuryazarlığı düzeyinin ölçülmesi amaçlanmıştır. AFA kullanarak geliştirdikleri vergi okuryazarlığı ölçeğinin toplam 7 faktörden ve 51 maddeden oluştuğu, belirlenen bu faktörlerin açıkladığı toplam varyans oranının %55,574 olduğu, bu oran içerisinde vergi okuryazarlığının alt unsurlarının payının ise %27,897’de kaldığı görülmüştür. Öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyi hakkında bilginin verilmediği çalışmada, vergi okuryazarlık düzeyinde bilişsel boyutun ön planda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bakar-Türegün vd. (2022), Türkiye’de 41 üniversitede vergi dersi alan öğrenciler özelinde geliştirdikleri araştırmalarında, vergi okuryazarlığı konusunda 12 soruluk bir başarı testi geliştirmiş ve bu başarı testi ile üniversite öğrencilerinin vergi okuryazarlığı skorunun ölçülmesini amaçlamışlardır. Ulaşılan sonuçlara göre vergi dersi alan öğrencilerin vergi okuryazarlık skoru ortalamasının biraz üzerinde olarak tespit edilmiştir.

Gerçek vd. (2022), Türkiye’de iktisadi bölge birimleri 2. düzeyde yer alan 26 ilde yaşayan vergi mükellefleri özelinde yaptıkları araştırmalarında, vergi okuryazarlığının alt unsurlarının güven ve adalet algısı, vergiye direnç algısı ile vergi uyumu üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. AFA kullanarak geliştirdikleri vergi okuryazarlığı ölçeğinin, Bakar-Türegün vd. (2021)’ne benzer biçimde, 7 faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu faktörlerin açıkladığı toplam varyans oranının %69,005 olduğu, bu oran içerisinde vergi okuryazarlığının alt unsurlarının payının ise %20,4’te kaldığı görülmüştür. Mükelleflerin vergileme işlemi ile ilgili bilgi ve beceri düzeyinin düşük olduğu belirtilerek, oluşturulan ölçekte vergi okuryazarlığının alt unsurlarının öneminin nispeten düşük olması normal olarak değerlendirilmiştir.

Sandalcı (2022) Kütahya Dumlupınar Üniversitesi’nde Maliye bölümündeki 3. ve 4. sınıf öğrencileri özelinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyini ve öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyine etki eden faktörleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Toplam 30 maddeden oluşan taslak ölçek ile veriler toplanmış, AFA sırasında 4 madde çıkartılmış ve 26 maddeden oluşan 4 faktörlü (bilişsel boyut 9 madde, duyuşsal boyut 8 madde, psikomotor boyut 4 madde ve vergi okuryazarlığı 5 madde) bir yapı meydana getirilmiştir. Bu faktörlerin açıkladığı toplam varyans oranının %55,548 olduğu görülmüştür. Bu oran içerisinde, vergi okuryazarlığının payı ise %11,952’de kalmıştır. Oluşturulan yapının geçerliği DFA ile de doğrulanmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyi düşük olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, vergi okuryazarlık üzerinde bilişsel boyutun anlamlı ve negatif; duyuşsal ve psikomotor boyutların ise anlamlı ve pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Yöntem

Bu araştırmada bireylerin vergi okuryazarlık düzeyini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için öncelikle çalışma grubu belirlenmiş, daha sonrasında veri toplama aracı oluşturulmuş ve ölçek geliştirme süreci izlenmiştir.

4.1. Çalışma Grubu

Yapısal geçerliğin ortaya konulabilmesi için kullanılan faktör analizinin doğru bir şekilde uygulanabilmesi adına örneklem büyüklüğünün belirlenmesi önem arz etmektedir. Preacher ve MacCallum (2002: 153)’a göre örneklem büyüklüğünün en az 100 ile 250 arasında olması gerekirken; Balcı (2013: 132)’ya göre ise ölçek geliştirme sürecinde örneklem büyüklüğünün madde sayısının birkaç katı olması yeterli görülmektedir. Bununla birlikte Hair vd. (2019: 133) ise örneklem büyüklüğünün madde sayısının en az 5 katı olması gerektiğini, daha kabul edilebilir örneklem büyüklüğünün ise madde sayısının 10 katı kadar olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda, çalışmadaki örneklem büyüklüğünün madde sayısının en az 10 katı olması için çalışılmıştır. Örneklem olarak Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğrencileri seçilmiştir. Bu kapsamda, 2023-2024 güz döneminde öğrenim gören ve rastlantısal olarak farklı bölümlerden seçilen toplam 260 kişiye yüz yüze anket uygulanmıştır. Bu anketlerden 25’i çok sayıda eksik bilgi içerdiğinden geçersiz sayılmış, kalan 235 anketin ise kullanılabilir olduğuna karar verilmiştir. Böylece çalışma grubunu 235 kişi oluşturmuştur. Ölçek taslağının 23 maddeden oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, örneklem büyüklüğünün yeterli düzeyde olduğu ifade edilebilir. Tablo 1’de çalışma grubunun demografik özelliklerine yer verilmiştir.

Tablo 1
Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Yaş	Cinsiyet		Toplam	(%)
	Kadın	Erkek		
18	25	9	34	14,5
19	30	38	68	28,9
20	38	27	65	27,7
21	13	6	19	8,1
22	9	8	17	7,2
23 ve üzeri	18	14	32	13,6
Toplam	133	102	235	100

Tablo 1’e bakıldığında çalışma grubunun %56,6’sının kadınlardan, %43,4’ünün ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Bununla birlikte çalışma grubunun %14,5’i 18 yaşında, %28,9’u 19 yaşında, %27,7’si 20 yaşında, %8,1’i 21 yaşında, %7,2’si 22 yaşında, %13,6’sı da 23 ve üzeri yaşta. Buna göre çalışma grubunun çoğunluğunun 18-20 yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır.

4.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniğinden faydalanılmıştır. Teorik temeller ve literatürde yer alan çalışmalar dikkate alınarak anket formu oluşturulmuştur. Bu kapsamda; Yardımcıoğlu vd. (2014), Teyyare (2018), Bakırtaş ve Atılğan-Yaşa (2020) ile Gerçek vd. (2022)’nin çalışmalarından faydalanılmıştır. Anket formunun ilk bölümünde katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili çoktan seçmeli sorulara yer verilmiştir. Diğer bölümünde ise katılımcıların vergi okuryazarlığı düzeylerini ölçebilmek için beşli Likert tipi maddelere yer verilmiştir. Burada 0 = “hiç bilmiyorum”, 4 = “çok iyi biliyorum” şeklinde derecelendirilmiştir. Oluşturulan anket formunda ters yönlü madde bulunmamaktadır. Ayrıca araştırma için Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu’ndan 06.10.2023 tarih ve E-84026528-050.01.04-2300243261 sayılı yazı ile etik kurul izni alınmıştır.

4.3. Ölçek Geliştirme Süreci

Türkçe literatürde vatandaşların vergi okuryazarlık düzeyinin ölçülebilmesi için çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Yardımcıoğlu vd. (2014), Teyyare (2018), Sandalcı (2020) gibi araştırmaların birbirinden farklı ifadeler kullanarak anket formu oluşturdukları ve bu formlar aracılığıyla bireylerin vergi okuryazarlık düzeyini ölçmeye çalıştıkları, ancak bu araştırmalarda kapsam ve yapı geçerliği çalışmalarının gerçekleştirilmediği görülmüştür. Buna karşın, Atabay vd. (2018), Bakar-Türegün vd. (2021) ile Gerçek vd. (2022) tarafından yapılan çalışmalarda ise geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. İlaveeten, Bakar Türegün vd. (2022) tarafından da 12 soruluk bir test şeklinde tasarlanan vergi okuryazarlığı skor ölçeği geliştirilmiştir. Atabay vd. (2018) tarafından oluşturulan ölçeğin, toplam varyansın yarısından daha azını açıklıyor olması bu ölçeğin geçerliğinin kabul edilirliliğini azaltmaktadır. Öte yandan, Bakar-Türegün vd. (2021), Gerçek vd. (2022) ile Bakar-Türegün vd. (2022) çalışmalarının aynı araştırma projesinden üretildikleri görülmektedir. Gerçek vd. (2022) tarafından nihai şekli verilen vergi okuryazarlığı ölçeği toplam 42 maddeden ve 7 boyuttan oluşmaktadır. Bu ölçek katılımcıların güven ve adalet algıları ile vergiye uyum ya da direnç gösterme tutumlarının yanı sıra vergiye ilişkin psikomotor, bilişsel ve duyuşsal boyutları da içermektedir. Vergi okuryazarlığı kavramının çok geniş kapsamda ele alınmış olması dolayısıyla ölçek çok sayıda madde ve boyuttan oluşmuştur. Bu durum ise ölçeğin kullanım kolaylığını kısıtlayan bir unsur olarak görülmektedir. Sandalcı (2022) tarafından oluşturulan ölçekte ise vergi okuryazarlığı tek faktörlü 5 maddeden oluşmaktadır. Oluşturulan ölçekte vergi okuryazarlığı bir amaç değil, diğer faktörlerle ilişkisi aranan bir araç niteliğindedir. Bu kapsamda, yalnızca vergi okuryazarlık olgusunun temel özelliklerini içeren uygulanması pratik bir ölçek oluşturularak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda vergi okuryazarlığının temel unsurları dikkate alınarak “vergilerin temel özelliklerini bilme (VTÖ)”, “vergi kanunlarını anlama (VK)” ile “vergi risklerini değerlendirebilme (VR)” şeklinde 3 boyut belirlenmiştir. Boyutlar belirlendikten sonra literatürden yararlanılarak madde havuzu oluşturulmuştur. Bu kapsamda ölçek taslağı 3 boyut ve 30 maddeden oluşmuştur. Hazırlanan taslak 5 uzmanın (4’ü maliye, 1’i eğitim

bilimleri alanında) görüşüne sunulmuş ve gelen öneriler çerçevesinde madde havuzu 23'e düşürülmüştür. Böylece çalışmanın kapsam geçerliği sağlanmıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Öncelikle verilerin normalliği çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılarak, uç değer bulundurup bulundurmadığı ise Mahalanobis uzaklığı yaklaşımı kullanılarak kontrol edilmiştir. George ve Mallery (2020: 114)'e göre verilerin normal dağılım gösterdiğinin söylenebilmesi için çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında, Gürbüz (2021: 38)'e göre de ± 3 aralığında yer alması gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında analizde kullanılacak verilerin normal dağılım şartını sağladığı görülmüştür. Ayrıca, uç değerlerin kontrolü Mahalanobis değerlerinin 0,001 anlamlılık düzeyinde χ^2 tablo değerleri ile kıyaslanarak yapılmış, 4 adet uç değer olduğu tespit edilmiştir. Bu uç değerler çıkartıldıktan sonra veri setine son hali verilmiştir.

Bir ölçeğin geliştirilmesindeki en önemli amaç, açıkça tanımlanan ve ölçülen özelliğe en uygun madde ve yapıların belirlenip yapılandırılmasıdır (Çinkır vd., 2021: 280). Bu doğrultuda temel bileşenler analizine dayalı AFA tekniği kullanılarak vergi okuryazarlığı ölçeğinin yapısı ortaya çıkarılmış, aynı veri seti üzerinden DFA yapılarak da yapının geçerliği kontrol edilmiştir. Bu aşamalara ilişkin detaylara aşağıda yer verilmiştir.

5. Bulgular

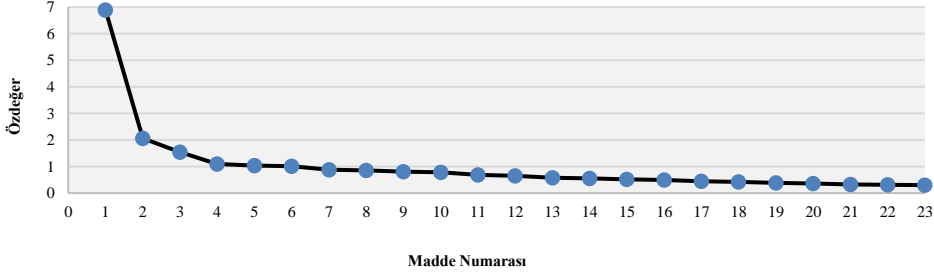
Vergi okuryazarlığı taslak ölçeğinin geçerlik ve güvenirliliğinin sağlanabilmesi için gerçekleştirilen AFA, DFA ve Cronbach Alfa testlerine ilişkin bulgulara aşağıda yer verilmiştir. Burada öncelikle AFA'ya ilişkin bulgular ortaya konulacak ve oluşturulan yapının güvenirliliğine ilişkin Cronbach Alfa testi bulguları paylaşılacaktır. Daha sonra ise DFA ile oluşturulan yapının geçerliğinin kontrolü sağlanacaktır.

5.1. AFA'ya İlişkin Bulgular

Veri setinin AFA'ya uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett küresellik testi ile sınanmıştır. Yapılan testlere göre KMO değerinin 0,884 ve Bartlett küresellik testi sonucunun da ($\chi^2=1759$; $p<0,001$)³ anlamlı olduğu görüldüğünden veri setinin AFA için mükemmel derecede uygun olduğuna (Yaşlıoğlu, 2017: 75-76) karar verilmiştir. İlk haliyle 23 maddeden oluşan ölçeğe temel bileşenler analizi ve varimax dik döndürme tekniğiyle AFA uygulanmış, elde edilen bulgulara göre yamaç birikinti grafiği aşağıdaki gibi olmuştur.

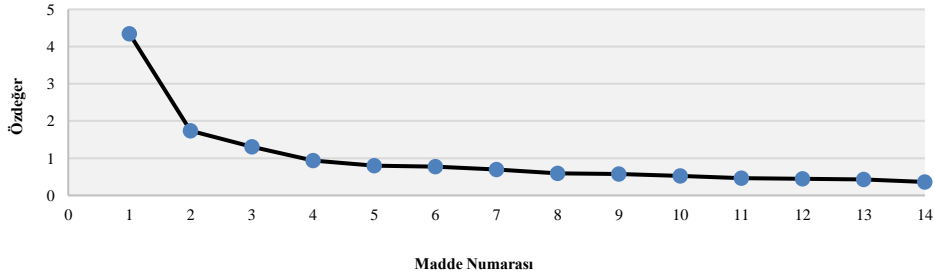
³ χ^2 = ki-kare değerini, p = anlamlılık değerini ifade etmektedir.

Şekil: 1
Yamaç Birikinti Grafiği-1

Şekil 1’de görüldüğü üzere ölçeğin 23 maddelik ilk versiyonunda maddeler 6 faktör altında toplanmıştır. Birinci faktörün özdeğeri 6,89 ve açıkladığı toplam varyans %15,89’dur. Diğer faktörlerin özdeğerleri 2,06 ile 1,01 arasında ve açıkladığı toplam varyanslar ise %12,72 ile %6,17 arasında değişmektedir. Açıklanan toplam varyans oranının %59,28 olduğu görülmüştür. Maddelerin faktör yüklerine bakıldığında maddelerin tamamının faktör yüklerinin 0,35’in üzerinde olduğu görülmekle birlikte, binişik durumda olan ve herhangi bir faktör altında toplanmayan maddeler sırasıyla çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır. Bu kapsamda M5, M8, M9, M13, M14, M15, M16, M17, M23 maddeleri analiz sürecinden çıkartılmıştır. Anılan maddeler çıkartıldıktan sonra Şekil 2’de görünen 3 faktörlü yapı elde edilmiştir.

Şekil: 2
Yamaç Birikinti Grafiği-2

Şekil 2’de görüldüğü üzere oluşturulan ölçeğin özdeğeri 1’den büyük 3 faktörlü bir yapısı bulunmaktadır. Birinci faktörün özdeğeri 4,35 ve açıkladığı toplam varyans %19,35; ikinci faktörün özdeğeri 1,74 ve açıkladığı toplam varyans %17,68 ve üçüncü faktörün özdeğeri 1,31 ve açıkladığı toplam varyans %15,76 olarak bulunmuştur. Buna göre açıklanan toplam varyans oranı %52,79 olarak hesaplanmıştır. Böylece, faktör yapısının toplam değişken varyansın yarısından fazlasını açıkladığı ve temsil yeteneğinin olduğu

söylenilmektedir (Yaşlıoğlu, 2017: 77). Ayrıca, 14 maddeden oluşan yeni ölçeğin KMO değeri 0,838 ve Bartlett küresellik testi sonucu da ($\chi^2=844$; $p<0,001$) anlamlı olarak bulunmuştur. Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak elde edilen AFA ve Cronbach Alfa testi bulguları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo: 2
AFA’ya İlişkin Bulgular

Madde Numarası	Faktör Yüğü		
	Vergilerin Temel Özelliklerini Bilme (VTÖ)	Vergi Kanunlarını Anlama (VK)	Vergi Risklerini Değerlendirebilme (VR)
M1	0,697		
M2	0,721		
M3	0,767		
M4	0,631		
M6		0,729	
M7		0,679	
M10		0,697	
M11		0,63	
M12		0,562	
M18			0,704
M19			0,74
M20			0,673
M21			0,733
M22			0,675
Açıklanan Varyans	% 15,76	% 17,68	% 19,35
Faktörlerin Cronbach Alfa Değerleri	0,689	0,729	0,797
Ölçeğin Cronbach Alfa Değeri: 0,824			

Tablo 2’de faktörlerin yüklerine ve güvenirlik değerlerine yer verilmiştir. Tüm yüklere bakıldığında en düşük faktör yükünün 0,562 olduğu, en yüksek faktör yükünün ise 0,767 olduğu görülmektedir. Hair vd. (2019: 152)’ne göre örneklem büyüklüğü 250 olan çalışmalarda faktör yükünün en az 0,35 olması gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında, tüm faktör yüklerinin istenilen değerin üzerinde olduğu söylenebilmektedir. Böylece AFA ile 3 faktör altında toplam 14 maddeden oluşan vergi okuryazarlık ölçeğinin yapısal geçerliği sağlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğinin yanı sıra güvenirliğinin de ortaya konulması için Cronbach Alfa testi kullanılmıştır. Buna göre VTÖ faktörünün katsayısı 0,689 olarak, VK faktörünün katsayısı 0,729 olarak, VR faktörünün katsayısı 0,797 olarak ve vergi okuryazarlığı ölçeğinin tümü için katsayı 0,824 olarak bulunmuştur. Bu katsayıların 0,61 ile 0,80 aralığında olması ölçeğin orta derecede güvenilir olduğunu, 0,81 ile 1 aralığında olması ise ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu ifade etmektedir (Kılıç, 2016: 48). Bu bilgiler ışığında, faktörlerin orta derecede güvenilir olduğu, ölçeğin bir bütün olarak ise yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla ölçeğin güvenirliğinin yeterli derecede olduğu görülmüştür.

5.2. DFA’ya İlişkin Bulgular

AFA ile 3 faktör ve 14 maddeden oluşan bir yapıya sahip olduğu görülen vergi okuryazarlığı ölçeğinin yapısal geçerliği en çok olabilirlik (maximum likelihood) tahmin yöntemine dayalı DFA ile kontrol edilmiştir. Bu aşamada öncelikle χ^2 , p , df , χ^2/df , GFI, CFI,

RMSEA⁴ gibi uyum iyiliği değerlerine bakılmıştır. Ulaşılan sonuca göre $\chi^2=112,74$ olarak, $p=0,003$ olarak, $df=74$ olarak, $\chi^2/df=1,523$ olarak, GFI=0,933 olarak, CFI=0,95 olarak, RMSEA=0,048 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değerler ölçeğin uyum iyiliğinin kabul edilen seviyelerde olduğunu (Yaşlıoğlu, 2017: 80-81; Gürbüz, 2021: 38) göstermektedir. Böylece modelin veri ile uyumlu ve kabul edilebilir olduğu söylenebilir. DFA sonucunda maddelerin standartlaştırılmış faktör yükleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo: 3
DFA’ya İlişkin Bulgular

Faktörler	Madde Numarası	Standartlaştırılmış Faktör Yükü
Vergilerin Temel Özelliklerini Bilme (VTÖ)	M1	0,59
	M2	0,65
	M3	0,66
	M4	0,53
Vergi Kanunlarını Anlama (VK)	M6	0,60
	M7	0,66
	M10	0,66
	M11	0,55
Vergi Risklerini Değerlendirebilme (VR)	M12	0,50
	M18	0,61
	M19	0,71
	M20	0,66
	M21	0,67
	M22	0,66

Tablo 3’te DFA sonrasında maddelerin standartlaştırılmış faktör yükü değerleri verilmiştir. Bütün maddelere bakıldığında faktör yüklerinin 0,50 ile 0,71 aralığında yer aldığı görülmüştür. Gürbüz (2021: 45), DFA modelinde faktör yükünün 0,5’in üzerinde olmasının ideal olduğunu belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında, bütün maddelerin standartlaştırılmış faktör yükü değerlerinin ideal değerde ve üzerinde olduğu görülmüştür. Şekil 3’te vergi okuryazarlığı ölçeğinin yol diyagramı verilmiştir.

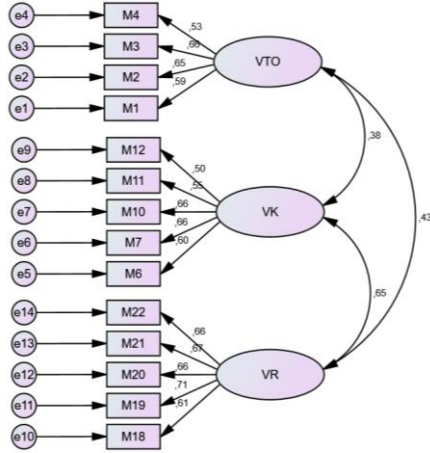
Şekil 3’te örtük değişkenler arasındaki korelasyon değerlerine bakıldığında VTO faktörü ile VK faktörü arasında 0,38 korelasyonun bulunduğu, VTO faktörü ile VR faktörü arasında 0,43 korelasyonun bulunduğu, VK faktörü ile VR faktörü arasında ise 0,65 korelasyonun bulunduğu görülmüştür. Ayrıca yol diyagramında görüldüğü üzere, kovaryanslara ilişkin bir düzeltme işlemi gerçekleştirilmemiştir. Bu sonuçlarla, vergi okuryazarlığı ölçeğinin DFA ile test edilen 3 faktörlü ve 14 maddeli modelin doğrulandığı söylenebilmektedir. Geçerliliği ve güvenirliliği sağlanan vergi okuryazarlığı ölçeği Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4’te görünen vergi okuryazarlığı ölçeğinde yer alan maddelere verilen cevaplar 0 ile 4 arasında puanlanmaktadır. Burada 0 = “hiç bilmiyorum”, 1 = “çok az biliyorum”, 2 = “kısmen biliyorum”, 3 = “iyi biliyorum”, 4 = “çok iyi biliyorum” şeklinde derecelendirilmiştir. Bu doğrultuda, katılımcıların ölçekten alabilecekleri en az puan 0 iken en çok 56’dır. Alınan toplam puanın 56’ya yaklaşması katılımcının vergi okuryazarlık

⁴ df = serbestlik derecesini, GFI = uyum iyiliği indeksini, CFI = karşılaştırmalı uyum indeksini, $RMSEA$ = yaklaşık hataların ortalama karekökünü ifade etmektedir.

düzeyinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Başka bir deyişle alınan puan ile katılımcının vergi okuryazarlık düzeyi arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, ölçek içerisinde ters puanlanan bir madde bulunmamaktadır.

Şekil: 3
Vergi Okuryazarlığı Ölçeği Yol Diyagramı

Tablo: 4
Vergi Okuryazarlığı Ölçeği

Faktör	Maddeler	0	1	2	3	4
Vergilerin Temel Özelliklerini Bilme	M1. Vergilerin karşılıksız olarak alındığını					
	M2. Vergilerin hem mali hem de mali olmayan amaçlarla alındığını					
	M3. Vergilerin, devletin egemenlik gücüne dayanan zorunlu bir ödeme olduğunu					
	M4. Vergilerin parasal bir ödeme olduğunu					
Vergi Kanunlarını Anlama	M6. Ülkemizde hangi vergilerin alındığını					
	M7. Vergilerin hangi kaynaklardan alındığını					
	M10. Türk Vergi Sistemi'nin genel yapısını					
	M11. Vergilere ilişkin teknik terimlerin (tarh, tebliğ, tahakkuk, tahsil vb.) ne anlama geldiğini					
Vergi Risklerini Değerlendirebilme	M12. Ülkemizde uygulanan vergilerin oranlarını					
	M18. Gelir Vergisi beyannamesini doldurmayı					
	M19. Vergilere ilişkin indirim, istisna ve muafiyetlerin neler olduğunu					
	M20. Vergi borcunun ödenmediğinde karşılaşılabilecek ceza vb. yaptırımların neler olduğunu					
	M21. Vergiyi zamanında, tam ve düzenli ödemenin avantajlarının neler olduğunu					
	M22. Vergi konusunda herhangi bir sorunla karşılaşıldığında yapılması gerekenlerin (mükellef haklarını) neler olduğunu					

5.3. Çalışma Grubunun Vergi Okuryazarlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Çalışmanın önceki kısımlarında geçerlik ve güvenirliliği ortaya konulmuş olan ölçeğin oluşturulması aşamasındaki çalışma grubunun vergi okuryazarlık düzeyine ilişkin bilgiler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo: 5
Çalışma Grubunun Vergi Okuryazarlık Düzeyi

Faktörler	Alnabilecek En Az Puan	Alnabilecek En Çok Puan	Alman Puan	Başarı Yüzdesi %	Durum
VTO	0	16	10,12	63,23	Okuryazar
VK	0	20	7,65	38,27	Az bilgi düzeyi
VR	0	20	9,03	45,13	Orta bilgi düzeyi
Vergi Okuryazarlığı Genel Düzeyi	0	56	26,80	47,85	Orta bilgi düzeyi

Tablo 5'te görüldüğü gibi faktörlerden ve ölçek genelinden alınabilecek en düşük puan 0'dır. Bununla birlikte VTO faktöründen en çok 16, VK faktöründen en çok 20, VR faktöründen en çok 20 ve ölçek genelinden ise en çok 56 puan alınabilmektedir. Bu kapsamda çalışma grubunun VTO faktöründen aldığı puan ortalama 10,12 (%63,23) olarak, VK faktöründen aldığı puan ortalama 7,65 (%38,27) olarak, VR faktöründen aldığı puan ortalama 9,03 (%45,13) olarak ve ölçek genelinden aldığı ortalama puan ise 26,80 (%47,85) olarak hesaplanmıştır. Bakar Türegün vd. (2022: 231) başarı yüzdesinin %0-19,99 aralığında olmasını “zayıf bilgi düzeyi”, %20-39,99 aralığında olmasını “az bilgi düzeyi”, %40-59,99 aralığında olmasını “orta bilgi düzeyi”, %60-79,99 aralığında olmasını “okuryazar”, %80-100 aralığında olmasını ise “ileri bilgi düzeyi” şeklinde tanımlamışlardır. Bu tanımlamadan hareketle çalışma grubunun vergilerin temel özelliklerini bilme düzeyini “okuryazar” şeklinde, vergi kanunlarını anlama düzeyini “az bilgi düzeyi” şeklinde, vergi risklerini değerlendirebilme düzeyini “orta bilgi düzeyi” şeklinde ve ölçek genelini ise “orta bilgi düzeyi” şeklinde tanımlamak mümkündür. Genel olarak değerlendirildiğinde çalışma grubunun, VTO düzeyinin iyi, VK düzeyinin düşük, VR düzeyinin orta ve vergi okuryazarlık düzeyinin de orta olduğu söylenebilir.

6. Sonuç

Vergisel yükümlülükler vatandaşların yerine getirmesi gereken bir zorunluluktur. Ancak mükellefler, bu yükümlülükleri bir külfet olarak görmekte ve bunların yerine getirilmesi konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Oysaki vergiler devletin en büyük gelir unsurlarından birisidir ve tahsilinde yaşanacak aksaklıklar devlet bütçesini olumsuz etkilemektedir. Kamu hizmetlerinin sunulabilmesi ve devletin görevlerini yerine getirebilmesi için vergilerin tam ve zamanında toplanması oldukça önemlidir. Bu çerçevede, mükelleflerin vergiye uyumunun artırılması gereği ortaya çıkmaktadır.

Vergi uyumunun ve kamu gelirlerinin artırılmasında önemli faktörlerden birisi vergi okuryazarlığıdır. Ayrıca vergi okuryazarlığı, bireylerin devlete olan güveninin artırılmasına da yardımcı olacaktır. Kamuya katkısının yanı sıra vergi okuryazarlığı, bireylerin harcamalarını ve tasarruflarını yönetebilmeleri ile bütçelerini güvence altına alabilmeleri açısından bireysel katkılar da sağlamaktadır. Belirtilen bu faydaları dolayısıyla, On İkinci Kalkınma Planında, vergi okuryazarlığını da kapsayan bir kavram olan finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasına büyük önem verildiği görülmektedir.

Çalışmada bireylerin vergi okuryazarlığı düzeyini ölçmede kullanılacak bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında, ölçek geliştirme süreci takip edilerek,

toplam 14 maddeden oluşan 3 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu yapı, DFA yöntemi kullanılarak da doğrulanmıştır. Böylece literatüre vergi okuryazarlığı ölçeği kazandırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada ölçek geliştirmenin yanı sıra çalışma grubunun vergi okuryazarlık düzeyi de değerlendirilmiştir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ndeki çeşitli bölümlerde öğrenim gören öğrencilerden oluşan çalışma grubunun vergi okuryazarlık düzeyinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Vergi okuryazarlık düzeyinin yüksek olmasının hem kamu açısından hem de bireyler açısından çeşitli faydaları bulunmaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında, vergi okuryazarlık düzeyi yüksek bireyler vergisel yükümlülüklerini daha iyi bildiğinden yükümlülüklerini yerine getirip vergi kayıp ve kaçığının azalmasına, devletin sağladığı vergi avantajlarını (muafiyet, indirim, istisna, teşvik vb.) değerlendirmede daha cesur davranabildiğinden yatırımların artmasına ve ekonomik büyümeye, kişisel finans yönetimini daha sağlıklı yapabildiğinden ekonomik istikrarın iyileşmesine katkı sağlarlar. Sosyal açıdan bakıldığında, vergi ödemenin toplumsal bir sorumluluk olduğunun bilincinde olan bireyler vergi ödeme kültürünün gelişmesine ve sosyal sorumluluk bilincinin artmasına yardımcı olurken, kamu hizmetlerinin finansmanının vergilerle karşılandığının bilincinde olan bireyler kamu hizmetlerinin farkında olarak bu hizmetlerden etkin bir şekilde yararlanabilirler. Siyasal açıdan bakıldığında ise vergi okuryazarı bireylerin vergi politikalarını ve devletin mali yönetimini daha iyi anlaması, bu kişilerin demokratik süreçlere daha aktif katılmalarına, kamu politikalarını eleştirel bir gözle değerlendirmelerine yardımcı olur. Bireylerin bilinçlenmesi de yolsuzluğun azalmasına ve kamu kaynaklarının daha etkin kullanılmasına katkı sağlar.

Vergi okuryazarlık düzeyin yükseltilmesiyle ilgili çalışmaların yapılabilmesi için öncelikle hangi alanlarda eksikliğin olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, vergi okuryazarlık düzeyinin artırılmasına yönelik gerçekleştirilecek çalışmalardan (vergi idaresinin sosyal medyayı aktif kullanması, vergi haftası etkinlikleri, Cumhurbaşkanlığı uzaktan eğitim kapısından verilen online eğitimler gibi) sonra da yapılacak araştırmalarla, bu çalışmaların etkileri tespit edilerek başarı durumu değerlendirilebilir. Görüldüğü gibi tüm bu süreç, bireylerin vergi okuryazarlık düzeyinin tespiti ile başlayabilmektedir. Bu kapsamda, oluşturulan ölçeğin bireylerin vergi okuryazarlık düzeyini tespit etmede önemli bir ölçüm aracı olabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Atabay, İ. vd. (2017), "Küçük İşletme Sahiplerinin Vergi Okuryazarlık Düzeylerinin Algılanan Hizmet Kalitesi ve Müşteri Memnuniyeti Üzerindeki Etkisi: Mali Müşavirlik Hizmetlerine Yönelik Bir Araştırma", *8. Uluslararası Girişimcilik Kongresi - ICE2017* (725-739), 14-16 Temmuz 2017, Balıkesir.
- Bahramov, F. (2023), "Elimination of Tax Complexity Issues Through Financial Literacy", *Journal of Financial Studies*, 8(Special Issue), 13-22.

- Bakar-Türegün, F. vd. (2021), “Measuring and Analyzing of Tax Literacy in Turkey: An Empirical Research on University Students”, *35th International Public Finance Conference/TR* (74-79), 14-17 October 2021, Antalya.
- Bakar-Türegün, F. vd. (2022), “Türkiye’de Vergi Okuryazarlığı Skorunun Ölçümü ve Demografik Değişkenlerle İlişkinin Tespiti”, *International Euroasia Congress on Scientific Researches and Recent Trends 9* (226-236), 18-20 Şubat 2022, Antalya.
- Bakırtaş, D. & A. Atılğan-Yaşa (2020), “Vergi Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Salihli Belediyesi Örneği”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 741-757.
- Balcı, A. (2013), *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pegem Yayınları.
- Bhushan, P. & Y. Medury (2013), “Determining Tax Literacy of Salaried Individuals - An Empirical Analysis”, *IOSR Journal of Business and Management*, 10(6), 76-80.
- Cvrlje, D. (2015), “Tax Literacy as an Instrument of Combating and Overcoming Tax System Complexity, Low Tax Morale and Tax Non-Compliance”, *The Macrotheme Review*, 4(3), 156-167.
- Çetin-Gerger, G. et al. (2019), “The Importance of Tax Literacy in Tax Compliance”, in: A. Gerçek & M. Taş (eds.), *Critical Debates in Public Finance* (57-75), Berlin: Peter Lang.
- Çinkır, Ş. vd. (2021), “Yükseköğretimde Öğrenci Bağlılığı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(1), 273-298.
- George, D. & P. Mallery (2020), *IBM SPSS Statistics 26 Step by Step: A Simple Guide and Reference*, Sixteenth Edition, New York: Routledge.
- Gerçek, A. vd. (2022), “Türkiye’de Mükelleflerin Vergi Okuryazarlığını Belirleyen Faktörlerin Analizi”, *International Euroasia Congress on Scientific Researches and Recent Trends 9* (216-225), 18-20 Şubat 2022, Antalya.
- Gürbüz, S. (2021), *AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hair, J.F. et al. (2019), *Multivariate Data Analysis*, Eighth Edition, Hampshire: Cengage Learning.
- Kamaluddin, A. & N. Madi (2005), “Tax Literacy and Tax Awareness of Salaried Individuals in Sabah and Sarawak”, *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 3(1), 71-89.
- Kayaoğlu, A. (2018), “Psikoterapi”, S. Ünlü (ed.), içinde: *Birey ve Davranış* (142-167), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, S. (2016), “Cronbach’ın Alfa Güvenirlik Katsayısı”, *Journal of Mood Disorders*, 6(1), 47-48.
- Kirchler, E. et al. (2008), “Enforced versus Voluntary Tax Compliance: The ‘Slippery Slope’ Framework”, *Journal of Economic Psychology*, 29(2), 210-225.
- Kurudayıoğlu, M. & S. Tüzel (2010), “21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 28, 283-298.
- Latiff, A.R.A. et al. (2005), “Tax Literacy Rate Among Taxpayers: Evidence from Malaysia”, *Jurnal Akuntansi dan Auditing Indonesia*, 9(1), 1-11.
- Madi, N. et al. (2010), “Tax Literacy among Employees: Sabah and Sarawak’s Perspective”, *International Journal of Economics and Finance*, 2(1), 218-223.
- Naitili, S.L. et al. (2022), “Tax Incentives and Taxpayer Compliance of Micro, Small and Medium Enterprises: The Moderating Role of Tax Literacy”, *Journal of Economics, Business, and Accountancy Ventura*, 24(3), 420-430.

- Nichita, A. et al. (2019), “We Learn Not for School but for Life: Empirical Evidence of the Impact of Tax Literacy on Tax Compliance”, *Eastern European Economics*, 57(5), 397-429.
- OECD (2024), *Tax Revenue*, <<https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm>>, 06.02.2024.
- Preacher, K.J. & R.C. MacCallum (2002), “Exploratory Factor Analysis in Behavior Genetics Research: Factor Recovery with Small Sample Sizes”, *Behavior Genetics*, 32(2), 153-161.
- Sandalcı, İ. (2022), “Vergi Okuryazarlığını Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli ile Analizi”, *Mali Çözüm Dergisi*, 32(174), 165-188.
- Sandalcı, U. (2020), “Vergi Derslerinin Vergi Okuryazarlığı Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik İkili Lojistik Regresyon Analizi”, *Vergi Raporu*, 255, 125-142.
- SBB (2023), *On İkinci Kalkınma Planı*, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf>, 23.04.2024.
- Taş, S. & S. İpek (2023), “Vergi Açığını Etkileyen Faktörler: Seçilmiş OECD Ülkelerine Yönelik Bir Analiz”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 21(49), 526-558.
- Teyyare, E. (2018), “Maliye Eğitiminin Vergi Okuryazarlığı Düzeyine Etkisi: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Örneği”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 315-333.
- Yardımcıoğlu, M. vd. (2014), “Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 95-122.
- Yaşlıoğlu, M.M. (2017), “Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), 74-85.
- Yılar, M.B. & H. Akdağ (2017), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vergi Okuryazarlığı”, içinde: R. Turan & H. Akdağ (ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar III* (355-399), Ankara: Pegem Akademi.

Ökstüz, M. & İ.A.C. Doğan (2025), “Vergi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geliştirilmesi:
Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Sosyoekonomi*, 33(63), 411-427.